

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Preference při výběru partnera a založení rodiny

Dana Martincová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Preference při výběru partnera a založení rodiny

Dana Martincová

Vedoucí práce:

Mgr. Martina Štípková

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2005

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Martině Štípkové za ochotu, trpělivost a cenné rady při zpracování. Můj dík patří také všem informátorkám, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1 Stratifikační systém	3
2.2 Modely výběru partnera v průběhu času.....	4
2.2.1 Tradiční společnost	4
2.2.2 Moderní společnost	5
2.3 Teoretické modely výběru partnera	7
2.3.1 Sociobiologický model výběru partnera.....	7
2.3.2 Sociálněvědní přístupy k výběru partnera	8
2.3.2.1 Sňatkový trh	8
2.3.2.2 Model komplementarity	9
2.3.2.3 Dvoustupňová teorie filtru	10
2.3.2.4 Teorie směny	10
2.3.2.5 Teorie racionální volby.....	11
2.3.2.6 Gary S. Becker.....	11
2.3.2.7 Valerie K. Oppenheimová	12
2.4 Koncept homogamie	12
2.5 Limity výběru partnera	14
2.5.1 Vliv místa na výběr partnera.....	15
2.5.2 Vliv rodiny na výběr partnera/ky	17
3 METODOLOGICKÁ ČÁST	19
3.1 Cíle a výzkumné otázky.....	19
3.2 Metodologie.....	20
3.2.1 Výzkumný vzorek	20
3.2.2 Metody sběru dat.....	21

3.2.3	Kontaktování informátorek a prostředí	22
3.3	Techniky analýzy	22
3.4	Zajištění kvality	23
3.5	Etické aspekty	23
4	EMPIRICKÁ ČÁST	24
4.1	Ideální partner	24
4.2	Vlivy při výběru partnera.....	27
4.2.1	Vliv bydliště a místa seznamování	27
4.2.2	Vliv rodičů na výběr partnera.....	30
4.2.3	Vliv přátel a okolí	33
4.3	Pohledy žen na vzdělání v rámci partnerství	34
4.3.1	Vzdělanostně heterogamní páry	36
4.4	Vliv věku na výběr partnera	38
5	ZÁVĚR	40
6	LITERATURA.....	42
7	RESUME	45

1 ÚVOD

V dnešní moderní době spočívá výběr partnera v rukou jedince samotného. Díky tomu by na rozdíl od dob minulých mohlo dojít ke změně struktury samotných párů a mohl tak narůst počet párů heterogamních, tedy takových, kde se socioekonomické charakteristiky obou partnerů liší. K tomu však příliš nedochází. Nabízí se proto otázka, proč s uvolněním možností výběru partnera nedochází také k vyhledávání partnera z jiných společenských skupin. Odpovědí na tuto otázku je existence sociálních bariér, které se vyskytují ve všech společnostech. Jedinec je omezen nejen fyzickým a sociálním prostorem, ve kterém se pohybuje, ale také vlivem rodičů, kteří mu v průběhu socializace předávají hodnoty pojící se s jejich vlastní sociální skupinou.

V první části práce se pokouším popsat dosavadní teoretické poznatky, které se tématu týkají. V první řadě jsem se zaměřila na historický vývoj výběru partnera – popisuji, jaké jsou odlišnosti mezi tradičním a moderním výběrem partnera a také shrnuji některé teorie, které se výběrem partnera zabývají. V další části teorie vymezují pojmy, které se s touto problematikou pojí – jedná se o popis konceptů homogamie a heterogamie. Na závěr se zaměřuji na jednotlivé bariéry – především vliv místa výběru partnera a rodičů.

Cílem práce je popsat hodnoty a charakteristiky, které jsou preferovány při výběru partnera. Chtěla bych se hlouběji zaměřit na to, zda se výše zmíněné charakteristiky liší u jednotlivých vzdělanostních skupin a zda na základě totožnosti či odlišnosti preferencí může dojít k utvoření homogamních, nebo i heterogamních párů. Samotné preference se však často mohou lišit od skutečně vzniklých párů, a to například z důvodu existence strukturálních bariér, které jedince omezují při výběru partnera. Proto můj zájem zaměřil na „reálné“ partnerské

dvojice. Zájem je tedy směřován k otázce, z jakého důvodu se ženy rozhodly s konkrétním partnerem založit rodinu. Práce je zaměřená na vzdělanostní skupiny. Studium vzdělanostní homogamie je důležité, neboť poukazuje na propustnost stratifikačního systému společnosti a možnou mobilitu v jeho rámci. Práce se také zaměřuje na studium prostor, které ženy při seznámení preferují. Otázka na prostory, které jedinci preferují při výběru partnera, může poukázat nejen na preference samotné, ale zároveň částečně odhalit strukturální bariéry, které znemožňují seznámení s „kýmkoli.“

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Stratifikační systém

Společnosti se v průběhu času reprodukují a ke stejnému procesu dochází i u rodin. Na problematiku reprodukce společnosti se dá odpovídat právě přes zkoumání reprodukce rodin. Základní otázkou pak je, jakým způsobem dochází v rámci rodin k předávání ekonomického, kulturního a sociálního kapitálu. Tím, jak rodiny udržují svou pozici ve stratifikačním systému, se dá vysvětlit udržování systému samotného [Mareš 2003]. Popis a zkoumání třídní pozice a zaměstnanecké mobility tedy není jedinou z možností pochopení otevřenosti společnosti. Dalším možnou cestou, jak otevřenost společnosti studovat, je analýza vztahů mezi jedinci a výzkum rozhodovacích vzorců při uzavírání manželství. Manželství je totiž vztahem jedinců, ve kterém intimní vazby navazují nejen manželé, ale pouta vznikají i mezi rodinami a sociálními skupinami. Pochopení uzavírání vztahů tak může napomoci také k popisu míry uzavřenosti či otevřenosti společnosti [Blossfeld 2009], [Smits, Ultee, Lammers 1998]. Zkoumání výběru partnerství a manželství je důležité nejen v tom ohledu, že se jedná o intimní vztah, ale také proto, že je tento vztah dlouhotrvající a je zaměřen na prokreaci [Kalmijn 1991]. Výsledky výzkumů ukazují, že existuje silná korelace charakteristik manželů. Tyto charakteristiky jsou reprezentovány například rasou, věkem, náboženstvím, vzděláním a zaměstnáním otce. Tento vztah naznačuje, že i v moderních společnostech existují sociální mechanismy, které výběr partnera ovlivňují [Blossfeld 2009].

V tomto ohledu je velmi důležitá otázka, zda může dojít k uzavření partnerství mezi dvěma jedinci, kteří jsou vzájemně přitahováni, a to i přes fakt, že by každý pocházel z jiného sociálního prostředí a měli by tak odlišný sociální původ. Pokud se jedinci podobají svými sociálními

původy, může být tato situace chápána jako jeden z mechanismů udržování stratifikace [Kalmijn 1991]. Zkoumáním výběru partnera proto můžeme zjistit, jaké jsou hranice mezi sociálními skupinami. Pokud jsou tyto hranice slabé, sociální struktura a sítě ve společnosti se dají považovat za otevřené. Pokud jsou však hranice naopak silné, sociální struktura je považována za uzavřenou. Otázka výběru partnera a uzavření manželství je tedy důležitá pro pochopení reprodukce nerovností v rámci společnosti [Blossfeld 2009]. Z důvodu, že výběr partnera je sociálně strukturovaný, vypovídá tato bariéra o celkové společnosti. Poukazuje totiž na prostupnost, či naopak neprostupnost jednotlivých sociálních skupin. Počet sňatků, který uzavřou lidé z různých sociálních skupin, reflektuje otevřenost společnosti a možnost sociální mobility [Hamplová 2006].

2.2 Modely výběru partnera v průběhu času

Výběr partnera můžeme rozdělit na 2 typy, a to tradiční a moderní [Katrňák 2008]. Pokud porovnáme tradiční a moderní společnost zjistíme, že život jedince je ovlivněn mnoha pouty. Jedná se například o rodinné vztahy a problémy či spolupráci vesnických komunit. Jedince ovlivňuje také národ a náboženství, sociální status a genderová role. Všechna zmíněná pouta mají dvojí funkci. Zprvce omezují individuální volbu, na straně druhé však poskytují ochranu, stabilní podporu a jistotu identity. Díky těmto poutům není jedinec sám, ale je zapojen do většího celku [Beck 2008].

2.2.1 Tradiční společnost

V tradičních společnostech Evropy byla manželství uzavírána na základě ekonomických dohod. Na vzájemnou přitažlivost dvou jedinců nebyl brán zřetel. Pro příklad můžeme uvést, že pro chudé rodiny byla organizačním prvkem agrární práce [Giddens 1992]. V devatenáctém

století existovaly životní vzorce, které nebyly pouze rodinou v moderním slova smyslu. Nejednalo se pouze o rodinu nukleární. Tyto vzorce by se daly charakterizovat spíše skrze velkou domácnost, která zahrnovala rodinu rozšířenou. Jednalo se o ekonomickou jednotku. Jednou z hlavních funkcí této jednotky bylo stvoření života a zajištění přežití příštích generací. V rámci těchto podmínek téměř neexistovala možnost osobních motivů, inklinací či citů. Výběr partnera a uzavření manželství se proto shodovalo s ekonomickými zájmy rodiny. Individuální hledisko bylo téměř vyloučeno a nebyla k němu směřována pozornost [Beck 2008]. Tradiční výběr proto zohledňuje širší rodinu a její ekonomické záměry. Pro tento model je charakteristické, že partnera si nevybírá jedinec sám, ale dochází k volbě rodičů. Jedinec v tomto ohledu rodičům důvěřuje, neboť věří, že rodiče pro něj chtějí jen to nejlepší. Rozhodnutí rodičů je z jejich strany považováno za racionální. Odpovědnost za vydařenost sňatku tak náleží zejména širší rodině [Katrňák 2008].

2.2.2 Moderní společnost

Výzkum v rámci sociální historie poukazuje na to, že s přechodem k moderní společnosti došlo také k transformaci v mnoha ohledech. Rozhodnutí, která byla dříve vytvářena skupinově, se v moderní době přeměnila v rozhodování jednotlivých lidí či párů. Tato změna se objevila na mnoha úrovních a vyvolala procesy, které jsou charakteristické individualizací. Došlo k odpoutání jednotlivců od jejich tradičních vazeb, víry i sociálních vztahů. V následujících stoletích docházelo k tomuto procesu na mnoha úrovních. Příkladem může být změna komplexního ekonomického systému a složité infrastruktury, ale rostoucí sekularizace, urbanizace a lidská mobilita. Tyto procesy ovlivňují stále více lidí. Výsledkem je očekávání, že každý jedinec půjde vlastní cestou, a to i mimo hranice určitých skupin či komunit [Beck 2008]. V širším smyslu znamená modernizace specifickou změnu hodnot a struktury. Dochází ke

strukturální změně kultury, která v sobě zahrnuje také změny institucí a hodnotových orientací. V instituci rodiny dochází také ke změně, a to jak ve struktuře, tak v hodnotách [Chorvát 2006]. S příchodem moderny proto dochází k oslabení vlivu širší rodiny. Výběr v této době tedy ekonomickou stránku nezohledňuje, a tak mohou vznikat páry, kde každý bude mít jiné socioekonomické charakteristiky. Tyto páry vznikají pouze na základě zamilovanosti, citové náklonnosti a osobního rozhodnutí jedinců vstupujících do svazku - o svazku rozhodují aktéři samotní [Katrňák 2008].

Paradoxem však je, že v konečném důsledku se partneři, které si jedinci vybírají na základě vlastních citů, podobají těm, které by pro ně vybrali rodiče, pokud by stále měli tuto možnost [Katrňák 2008]. Pokud však dochází k situaci, že partneři mají odlišné příjmy či jiné charakteristiky, je to důkazem přijetí myšlenky o souvislosti lásky a manželství. Manželství, která jsou uzavírána s ekonomickými zájmy širší rodiny, taková partnerství vysvětlovat nemohou. Pokud je tedy manželství založeno na lásce nemůže být zároveň uzavíráno za účelem zisku či na základně domluvy mezi dvěma rodinami. Rodina a především rodiče se tak při volbě partnera svých potomků stahují do ústraní. Pokud mají partneři důvěřovat v lásku, musí zároveň věřit v pocit, že si partnera vybrali na základě vlastní vůle, bez nátlaku ze strany rodiny [Singly 1999].

V naší společnosti v této době tedy převládá zamilovanost, jako hlavní podmínka vstupu do partnerství. Zamilovanost je chápán zvláštní stav vědomí, při kterém dochází k fascinaci partnerem. Ten pak také bývá idealizován. Vnímání případného partnera je do velké míry výběrové. Jedinec ve stavu zamilovanosti vnímá pouze ty vlastnosti, které se mu zdají být pozitivní. Tento stav má krátké trvání a po nějaké době dochází k reálnějšímu hodnocení partnera – u mužů k tomu dochází rychleji než u žen. Stav zamilovanosti je však užitečný kvůli tomu, že usnadňuje

sblížení mezi dvěma jedinci a i případné rozhodování o budoucím sňatku. V tomto ohledu se zdá být vysoce funkčním. Lidé očekávají, že zamilovanost potrvá v průběhu celého manželství. To však není pravda. Lidé se proto snaží sami sobě vemluvit myšlenku, že zamilovanost stále trvá, protože kdyby tomu tak nebylo, došlo by k ohrožení základu moderního pohledu na manželství a tím i ohrožení manželství samotného [Matoušek 2003].

I přes to všechno je dnes mezi jedinci stále vyhledávána rovnováha hodnot v partnerství. Ke změně nedochází ani u nesezdaných párů. Lidé si své partnery vybírají stále na základě sociální a kulturní podobnosti [Singly 1999].

2.3 Teoretické modely výběru partnera

Na tom, že výběr partnera je složitý proces, se shodne mnoho mužů i žen. Existuje tak mnoho teorií, proč a jaké si lidé vybírají partnery a proč se zamilovávají. Jednotlivé vědní obory na tuto otázku odpovídají odlišně. Sociální a psychologické vědy poukazují na možný vliv norem, rodinných vzorců, bariér mezi rozdílnými společenskými skupinami a také vliv racionality při výběru partnera. Biosociální vědy naopak poukazují na vliv biologické stránky lidského chování a výběr partnera vidí jako součást reprodukční strategie [Hamplová 2006].

2.3.1 Sociobiologický model výběru partnera

Z pohledu sociobiologie je volba partnerů geneticky podmíněna. Lidé si vybírají své partnery na základě toho, aby měl jejich potomek co největší kvality. U muže a ženy tak dochází o odlišné volbě reprodukční strategie [Mareš 2003]. Z pohledu biologie je od mateřství požadováno více investic, neboť na ženu jsou směřována rizika, která v sobě nese těhotenství. Důsledkem je, že žena hledá partnera, který jejím dětem

zajistí materiální péči a který zajistí, aby rizika spojená s těhotenstvím nebyla zbytečná. Mužova reprodukční strategie je opačná. Je pro něj důležité, aby žena byla schopna bezproblémově otěhotnět a dítě porodit. Ukazateli pro tato kritéria jsou fyzická krása a nízký věk [Hamplová 2006].

V rámci tohoto pohledu jsou zkoumány konkrétní charakteristiky mužů a žen, které u volby partnera hrají roli. Pro příklad můžeme uvést určité znaky v obličeji. Muži upřednostňují ženy s juvenilními rysy, žena naopak muže s rysy maskulinními. Při pohledu mužů na ženy jde také o správný tvar těla, zdravou pleť a lesklé vlasy. Zajímavé je v tomto ohledu zjištění, že muži upřednostňují ženy, s určitým poměrem pasu a boků. V různých kulturách je upřednostňována různá hmotnost partnerky, poměr boků se však jeví jako universální. Ženy u mužů naopak sledují poměr ramen a boků. Celkově se však má za to, že ženy se těmito charakteristikami příliš neřídí. Z tohoto pohledu je pro ně důležité spíše postavení muže ve společnosti. Jak již bylo řešeno, jejich cílem je výběr partnera, který dokáže rodinu materiálně zabezpečit [Démuthová, Blažek 2007].

2.3.2 Sociálněvědní přístupy k výběru partnera

První přístup, který byl popsán výše, je založený na určitých biologických předpokladech. Přístupy, na které se zaměřuji dále, jsou sociálně vědní. Jedná se o koncept sňatkového trhu, model komplementarity, dvoustupňovou teorii filtru, teorii směny a teorii racionální volby.

2.3.2.1 Sňatkový trh

K tomu, aby výzkumníci pochopili vzorce při výběru partnera, používají pojem sňatkového trhu. Jedná se o prostor, v rámci kterého se setkávají muži a ženy a vybírají mezi ostatními možného ideálního

partnera [Kalmijn 1998], [Možný 2002]. Nejde však o prostor jako takový, ale o metaforické vyjádření. Každý jedinec prochází tímto prostorem, a to v době, kdy u něj dochází k uvažování o možnosti uzavření sňatku. Také se však jedná o jedince, kteří se stávají předmětem tohoto zájmu. Neteří jedinci se na sňatkový trh také vrací – jedná se o situaci, kdy jedinec ovdoví, nebo se rozvede. Pohyb na sňatkovém trhu je náročnou fází života, kdy se člověk snaží ukázat v tom nejlepším světle [Možný 2008]. Vhodnost protějšku je ohodnocena na základě zdrojů, které nabízí. Dochází zde k soutěži mezi jednotlivci, kteří si vzájemně nabízejí svoje zdroje. Některé z těchto zdrojů hrají při výběru partnera velkou roli. Sociologické zkoumání se zaměřuje především na zdroje socioekonomické a kulturní. Ty potom jedinci dávají dohromady v rámci manželství, a tak produkují například ekonomické blaho, status či sociální náklonnost [Kalmijn 1998]. Na sňatkovém trhu také dochází k vyrovnání nabídky a poptávky, neboť počty žen a mužů jsou zde přibližně stejné. V tomto kontextu by se dalo namítnout, že v dnešní době se uzavírají převážně sňatky založené na citech a lásce. Přesto však výzkumy ukazují, že přes myšlenku lásky lidé nepostupují proti svým racionálním zájmům. Stále dochází ke snaze maximalizovat prospěch. Nejedná se však pouze o materiální zájmy [Rupnik, Matějů, Večerník 1998].

2.3.2.2 Model komplementarity

Na otázku po tom, jakým způsobem si lidé vybírají partnera, se pokusil odpovědět také Robert F. Winch. Ten navrhuje tzv. model komplementarity. Autor tvrdí, že jedinec se i při výběr partnera řídí otázkou uspokojení potřeb. Proto si člověk vybírá takového partnera, který by měl odlišné vlastnosti než on sám. Tímto způsobem se snaží o uspokojení vlastních potřeb [Mareš 2003].

Empirické výzkumy však nepotvrzují, že by tato teorie byla pravdivá. Výzkumy poukazují na to, že k párování dochází spíše u jedinců s charakteristikami podobnými. Lidé s odlišnými charakteristikami proto nemají takovou pravděpodobnost, že vytvoří pár [Možný 2006].

2.3.2.3 Dvoustupňová teorie filtru

Dalšími teoretiky, kteří se touto problematikou zabývali, jsou Alan Kerckhoff a Keith Davis. Ti popsali tzv. teorii dvoustupňového filtru, jejíž název napovídá, že výběr partnera je rozdělen do dvou fází. V první fázi se splňují předpoklady homogamie. Jde o to, že dojde k odfiltrování jedinců, kteří nemají shodné sociální a kulturní charakteristiky. Do druhé fáze se dostanou pouze ti, kteří splňují pravidlo homogamie například na základě věku, rasy, náboženství či sociální třídy. V druhé fázi dochází již k výběru partnera na základě osobních náklonností. Teprve v tomto stádiu se uplatňuje pravidlo komplementarity, které popsal Robert. F. Winch [Mareš 2003].

2.3.2.4 Teorie směny

Dalším přístupem je teorie směny. Jedná se o přístup, který vysvětluje výběr partnera skrze myšlenku maximalizace zisku a minimalizaci nákladů. Při výběru partnera se jedinec snaží o ideální sladění těchto svých charakteristik. Ideálním se považuje situace, kdy jsou zisky spojené s partnerstvím vyšší než náklady. V zaměření na konkrétní charakteristiky se teorie podobá sociobiologickému přístupu. Muž vyhledává krásu a přitažlivost žen, kdežto žena u muže upřednostňuje dobré socioekonomické charakteristiky [Mareš 2003].

2.3.2.5 Teorie racionální volby

Teorie racionální volby, předpokládá, že lidé se rozhodují na základě racionálních úsudků a snaží se tak o maximalizaci užitku a minimalizaci nákladů. Je jednou ze skupin teorií, které se pokouší vysvětlit změny v demografickém chování. Tyto teorie změnu vysvětlují pomocí institucionálních a ekonomických faktorů, a to převážně pomocí změn na pracovním trhu. Hlavním předpokladem této teorie je relativně racionální jednání člověka. Teorie racionalitu připisuje i k jednání, které je zdánlivě řízeno romantickými představami a ideály. Příkladem tohoto jednání jsou partnerské vztahy a zakládání rodiny. Racionalita v tomto smyslu znamená uvažování o tom, jaké bude mít chování dopad na život jedince a jaké následky budou mít činy, pro které se jedinec rozhodne. Dalším předpokladem je, že si lidé ve svém rozhodování mohou vybrat a vybírají z různých variant. V tomto jednání uvažují nad možnými přínosy, ale i ztrátami během tohoto jednání. Snaží se dosáhnout žádoucího a zároveň ztráty minimalizovat. Neznamena to však, že lidské jednání vždy vede k požadovanému cíli. Jedinci neberou vždy v úvahu předpokládané důsledky svých činů. Pokud se zaměříme na obecnou verzi teorie racionální volby, dalo by se říci, že lidé se zaměří na určitý cíl a snaží se jednat takovým způsobem, o kterém si myslí, že k danému cíli povede [Hamplová 2003].

2.3.2.6 Gary S. Becker

Garry S. Becker je jedním z autorů, který se rozpracoval teorii racionální volby. Podle Beckera na sňatkovém trhu dochází k setkávání osob, které uvažují racionálně. V době, kdy text vyšel, byla myšlena přijímána pouze ekonomy, sociologie se tomuto tématu začala věnovat až později [Možný 2008]. Tato teorie se zabývá otázkou, proč lidé zakládají rodinu. Podle autora je hlavní důvodem reprodukce dětí. Otázka

se týká nejen kvantity, ale v dnešní době převážně smyslu kvality. Pro tento cíl je pro jedince nejvýhodnější zakládat rodinu pro to, aby v ní docházelo k dělbě práce. Důležité je, že každý z partnerů by měl rozvíjet jinou formu lidského kapitálu. Muže a ženu bychom v tomto případě mohli přirovnat k obchodním partnerům a výběrovému párování tak dochází kvůli komplementaritě ekonomických rolí [Hamplová 2003].

2.3.2.7 Valerie K. Oppenheimová

Tato autorka se soustředí se na pracovní trh a na otázku výběru partnera. Výběr partnera považuje v dnešní době za náročnější a delší. Dříve ženy uzavíraly sňatky dříve, neboť informace, které byly zapotřebí pro úspěch na sňatkovém trhu, jim byly dostupné již v mladém věku. Jedná se o osobní charakteristiky, fyzickou přitažlivost, náboženské vyznání, nebo například sociální původ. V době, kdy však i ženy nastoupily do placeného zaměstnání, byla změněna kritéria výběru. S nástupem žen do placeného zaměstnání začala být i u nich důležitou charakteristikou úspěšnost na pracovním trhu, proto začalo být potřeba si v této oblasti vybudovat určité postavení a projevit svůj výdělečný potenciál [Hamplová 2003].

2.4 Koncept homogamie

Při výběru partnera se jedinci snaží maximalizovat ekonomický a symbolický zisk a zároveň minimalizovat náklady stejného druhu. Lidé si své partnery vybírají na základě individuálního hodnocení jejich osobních kvalit. Samotný výběr partnera však není úplně volný, neboť je limitován sociální strukturou. V rámci těchto struktur mohou vznikat 2 druhy partnerství – heterogamní a homogamní. [Mareš 2003].

Při výběru partnera se tedy uplatňuje tzv. pravidlo homogamie. Toto pravidlo zaznamenává trend, kdy většina lidí, kteří uzavírají sňatek,

si svého partnera hledá podle sociálních charakteristik protějšku. Vybírají si takového partnera, aby se jejich sociální charakteristiky shodovaly [Katrňák 2008]. Přednostně se tak vyhledávají lidé ze stejné sociální vrstvy [Matoušek 2003]. Potenciální homogenita partnerství však může být narušena například zájmem žen o socioekonomické charakteristiky partnera, či naopak preferenci mimoekonomických charakteristik u partnerky. Příkladem může být mládí či fyzická atraktivita [Mareš 2003].

Existuje mnoho druhů homogamie, a to podle kritéria, které zvolíme za vhodné – jedná se například o vzdělanostní, zaměstnaneckou, ekonomickou, geografickou, etnickou nebo náboženskou.

Heterogamie je pojem, který popisuje opačný jev. Pár utvoří jedinci s rozdílnými sociálními charakteristikami. Heterogamie se podle dalšího kritéria dá dělit na hypergamii a hypogamii. Hypergamie je situací, kdy si jedinec s nižší hodnotou zvoleného kritéria zvolí za partnera jedince s vyšší hodnotou tohoto kritéria. Hypogamie je opakem [Katrňák 2008]. Na míru heterogamie má tedy vliv stav, kdy jsou jedinci ochotni přijmout za partnera jedince s odlišnými sociálními charakteristikami, než mají oni sami. Může se jednat také o odlišný životní styl, názory nebo návyky. Druhou důležitou podmínkou je ochota asimilace jednoho z partnerů. Jeden z partnerů v takovém svazku totiž musí opustit prostředí vlastní a přijmout za své prostředí druhého [Mareš 2003].

Výzkum homogamie v partnerství je důležitý, neboť poukazuje na možnost mobility ve stratifikačním systému a tím naznačuje, zda je stratifikační systém ve společnosti prostupný či nikoli. Pokud je mobilita ve společnosti možná, může docházet k potenciálním kulturním a socioekonomickým změnám ve společnosti [Mareš 2003]. Proměnnou, která je v tomto ohledu u manželství považována za klíčovou, je vzdělání. Toto rozhodnutí má dva důvody. Zaprvé, vzdělání je v industriální

společnosti považováno za největší determinant pracovních úspěchů. Za druhé, odráží se v něm i jedincovy kulturní zdroje, které ovlivňují preference při výběru budoucího partnera. Vzdělanostní homogamie poté ukazuje, že hodnoty a stupeň nerovnosti, který jedinec získal během života, jsou pozvednuty skrze manželství, a to kvůli zvýhodnění ekonomických a sociálních zdrojů obou jedinců. Dojde ke složení a kumulování těchto zdrojů [Blossfeld 2009]. Růst homogamie a zároveň klesající míra sňatečnosti, jsou ovlivněny nejen úrovní dosaženého vzdělání v rámci dané země, ale také na distribuci mužů a žen a jejich šancí v rámci dané skupiny [Blossfeld, Buchholz 2009].

Růst vzdělání nepoukazuje pouze na to, že roste vzdání u jednotlivců. Jedná se také o zvýšení šance, že jedinec potká člověka opačného pohlaví, který bude na stejné vzdělanostní úrovni, jako on, a to ve věku, kdy se páry formují. Růst vzdělání proto může pozitivně ovlivnit míru homogamie napříč skupinami. Důsledkem je, že se nejen zesílí nerovnosti mezi manželskými páry v rámci jedné generace, ale ovlivňuje i sociální šance dalších generací dětí. [Blossfeld, Buchholz 2009].

2.5 Limity výběru partnera

Snaha dosáhnout homogamního partnerství může být buď vědomou součástí reprodukčních strategií, nebo důsledkem vlivu prostředí, ve kterém byl jedinec socializován či ve kterém se pohybuje [Mareš 2003]. Při výběru partnera totiž existují sociální kritéria, která výběr omezují. Ovlivňují pravděpodobnost, s jakou může jedinec potenciálního partnera potkat a zároveň si ho za partnera i zvolit [Katrňák 2008].

Existují 3 typy faktorů, které v moderní době výběr partnera ovlivňují. Jde o individuální, strukturální a sociální faktory. Strukturální faktory jsou takové, které umožňují uzavření sňatku s konkrétním mužem

či ženou. Jedná o množství a prostorové rozmístění potencionálních partnerů na sňatkovém trhu. Druhým, možná zajímavějším faktorem, jsou faktory sociální. Jsou to sociální bariéry mezi jednotlivými skupinami mužů a žen [Katrňák 2008]. Roli hrají i tzv. systémové determinanty, a to díky jejich nátlaku. Každá společnost v sobě skrývá hranice, které jsou vymezeny například pomocí subkultur či tříd. Tyto hranice se těžko překovávají [Možný 2002]. Jde o sociální rozdílnost mezi muži a ženami. Tyto rozdílnosti musí jedinci při výběr partnera překonávat. Čím větší je sociální rozdílnost mezi mužem a ženou, tím těžší je tuto bariéru překonat.

2.5.1 Vliv místa na výběr partnera

Při hledání partnera můžeme nabývat pocitů, že samotnou volbu nic neomezuje, ale tato myšlenka není pravdivá. V době, kdy jedinec hledá partnera, potká jen zlomek mužů nebo žen. Další omezení spočívá v tom, že s většinou z nich člověk dokonce nijak neinteraguje [Bedrnová 2001]. Výběr partnera ovlivňuje samotná možnost interakce. Blízkost potencionálních partnerů je důležitým determinantem. Některé výzkumy ukazují, že pravděpodobnost sňatku pozitivně koreluje s pravděpodobností interakce. Lidé z blízkého okolí mají větší šanci navázat kontakt [Možný 2002]. Z toho vyplývá, že volba životního partnera je omezena časově i místem. Při hledání stojí v cestě také jiné překážky. V důsledku toho často dochází k případům, kdy lidé poleví ze svých ideálů a spokojí se s partnerem, který tyto ideály nenaplnuje [Bedrnová 2001]. Míra homogamie je tedy také ovlivněna pravděpodobností, s jakou se jedinec může setkat s potencionálním partnerem vlastním shodné, či naopak odlišné sociální charakteristiky. Jedinci jsou členy rozdílných sociálních skupin a pohybují se v rozdílném prostředí - sdílejí společný fyzický a zejména pak sociální prostor [Mareš 2003].

Mezi bariéry, které při výběru partnera souvisí s místem, můžeme zařadit tzv. lokálnost sňatkových trhů. Tento pojem vysvětluje situaci, kdy jedinci partnera nehledají v rámci celého regionu. Čas tito lidé tráví na malých a funkčních místech. Jedná se například o sousedství, školu, práci či bary a kluby. Problémem však je, že tyto lokální sňatkové trhy jsou segregované. Lokální sňatkové trhy můžeme rozdělit do třech typů, které jsou při hledání partnera nejčastější. Jedná se o školu, sousedství a práci. Škola je považována za neúčinnější, neboť se jde o homogamní místo s ohledem na věk. Ve škole také dochází k setkávání mužů a žen, což je při hledání partnera klíčové. Práce byla v tomto pojetí považována za méně pravděpodobnou možnost. V moderní době však došlo k většímu zastoupení žen na pracovním trhu a zároveň se jednotlivá pracovní místa považují za méně pohlavně segregované. V tomto ohledu je přepokládán zvyšující se potenciál pracoviště jako místa pro hledání partnera [Kalmijn 1998].

Existuje i další rozlišení míst. Jedná se o tři typy, kde se mohou mladí seznámit. Patří sem veřejná místa, místa rezervovaná či vybraná a soukromá místa. Veřejná místa jsou přístupná všem. Jediným omezením zde může být drobný vstupní poplatek. Do míst rezervovaných je vstup již obtížnější. Dochází k němu například splněním přijímacích zkoušek. Soukromá místa jsou nejvíce uzavřenými prostory. Jde o společenství, které je utvářeno v soukromí. Jedná se především o styky v rodině či mezi přáteli. Jednotlivá místa se pojí s různými aktéry, kteří na nich vystupují. Na veřejných místech se scházejí spíše jedinci z nižších vrstev, rezervovaná obsazují jedinci s vyšším kulturním či školním kapitálem a jedinci pracujícími ve veřejném sektoru. Soukromá místa preferují ti, kteří pracují v soukromém sektoru, nebo mají svobodné povolání. Tyto prostory tak vymezují trh potencionálních životních partnerů. Znamená to, že lidé, kteří se v těchto prostorech seznámí, budou mít s největší

pravděpodobností stejné či alespoň podobné sociální charakteristiky [Singly 1999]. Prostředí, ve kterém jedinci vybírají svého partnera, bývá tedy často homogenní a tak mají lidé větší pravděpodobnost nalézt partnera se stejnými charakteristikami. Pokud však jedinci sdílí prostředí s lidmi jiných kulturních a sociálních charakteristik dojde k usnadnění uzavření partnerství jedinců s odlišnými charakteristikami, tedy k heterogennímu partnerství [Mareš 2003].

Možnost setkání jednotlivých lidí ve své práci popsal také P. Bourdieu. Ten vytvořil model teoretických tříd, v rámci kterého charakterizoval pozice jednotlivých skupin. Stanovuje vzdálenosti mezi jednotlivými skupinami a tím i pravděpodobnost setkání, sympatií či touhy. Poukázal na to, že skupiny, které jsou si vzdálenější, mají menší pravděpodobnost uzavření manželství. Pravděpodobnost je ovlivněna tím, že mají malou možnost setkat se. K setkání může dojít pouze při překročení hranic sociálních skupin a setkají se na „podezřelých“ místech. Pokud překonají překážku prostoru, objeví se další problém. Jedinci pravděpodobně nebudou schopni porozumění a jeden druhému se nezalíbí. Situace lidí z podobných skupin je opačná. Lidé mají nejen větší pravděpodobnost setkání, ale i porozumění [Bourdieu 1999].

2.5.2 Vliv rodiny na výběr partnera/ky

Na homogamii mohou mít také nepřímý vliv rodiče, kteří se pomocí socializace snaží, aby se dítě identifikovalo s vlastní skupinou [Mareš 2003]. Rodina v moderní době ztratila přímý vliv na výběr partnera. V tomto ohledu se však do popředí dostaly skupiny vrstevníků. Umožněno to bylo například díky školní docházce a za pomoci specifických kultur mládeže, které pro tento posun vytvořily podmínky. Vrstevníci do jisté míry převzali roli, v rámci které mají a úkol radit při výběru partnera. Přesto se však jejich vliv nedá s vlivem rodiny srovnávat.

Je tomu tak i proto, že výběr partnera se v moderní době přesunul do soukromé sféry. Výběr záleží čistě na jedinci a rodiče ani vrstevníci již nemají do této sféry přístup [Fučík 2006].

Při výběru partnerka tedy hrají roli nejen vědomá očekávání, ale i nevědomá. K těm druhým můžeme zařadit právě vliv rodičů. Můžeme zmínit, že rodičovský souhlas je dobrým ukazatelem harmonie v manželství. Pokud souhlas chybí, roste pravděpodobnost rozpadu manželství. Rodič může být také chápán jako pozitivní vzor či naopak „odstrašující příklad“ při výběru partnera. Popřípadě mohou být nějaké charakterové vlastnosti upřednostňovány, jiné naopak zavrhovány. [Matoušek 2003] Přesto, že rodiče již ztratili možnost vybrat partnera svým dětem, dochází z jejich strany stále k určité manipulaci, díky níž mají velký vliv na výběr partnera. Tento vliv plyne z jejich autority. Jak již bylo řečeno, jejich vliv se projevuje i nepřímo, a to pomocí hodnot, které byly dětem předávány v průběhu socializace. Tento vliv je jedním z nejsilnějších [Možný 2002].

Existují také výzkumy, které poukazují na to, že vliv matky a otce na výběr partnera je odlišný. Ukazuje se, že matky mají na výběr partnera celkově větší vliv než otcové. Zároveň je také zajímavé, že matky mají větší vliv na syny než na dcery. U otců je tomu naopak. Ti mají pro změnu na dcery větší vliv, než na syny. Tyto výsledky potvrzují psychoanalytickou teorii o nepřímém vlivu rodičů na výběr partnera. U matek se větší vliv na děti očekává. Tento vliv na děti je kulturně podmíněn. Od matek se totiž očekává, že budou dětem více emocionálně oddané a budou jim věnovat větší pozornost, než otcové. To má také za následek větší vliv. Studium dlouhotrvajících účinků, které mají rodiče na své děti, je však problematický. Patří totiž k velmi obtížným výzkumům. Jejich výsledky jsou však považovány za velmi důležité ve snažení sociálních věd [Jedlicka 1984].

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1 Cíle a výzkumné otázky

Cíle stanovené v projektu se do značené míry odrážejí od kvantitativní studie [Fialová, Miltová, Ryba 2000]. Zaměřujících se na hodnoty, které jsou lidmi vyzdvihovány jako důležité pro výběr partnera či uzavření sňatku. Jedním z nejdůležitějších aspektů pro uzavření partnerství je láska a touha po bezpečném zázemí. Důležitým aspektem pro výběr partnera je také dobrý vztah k dětem, zodpovědnost a poctivost. Pokud poukážeme na různé vzdělanostní skupiny, ukáže se také rozdíl v jejich preferencích. Pro příklad můžeme uvést, že muži s vyšším vzděláním u svých partnerek zohledňují především vysokoškolské vzdělání, inteligenci a rozhodnost, a to ve větší míře, než muži se vzděláním nižším. Muži se středoškolským vzděláním hodnotili jako podstatný pracovní úspěch, muži se základním vzděláním pak finanční zajištění. Ženy s vysokoškolským vzděláním preferují dobrou intelektuální a vzdělanostní úroveň, ale také uznání tradičních partnerských hodnot. Ženy se vzděláním nižším preferují prvky, které jsou více viditelné. Jmenovat můžeme finanční zajištění, vzhled a dobrou kariéru [Fialová, Miltová, Ryba 2000].

V návaznosti na výše popsaná zjištění jsem se tuto problematiku pokusila pomocí kvalitativních metod zachytit do hloubky. Zajímala jsem se o rozdílnost vnímání hodnot při výběru partnera, a to mezi ženami z různých vzdělanostních skupin. Jedná se o ženy vyučené, středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané. Otázky směřují na preference při výběru partnera. Ptala jsem se tedy, s kým ženy navazují vztahy? Jaké sociální a ekonomické charakteristiky jsou u vybraných partnerů upřednostňovány? Také mě zajímalo, do jaké míry je u výběru partnera důležitý vzhled a jaké jsou hodnoty upřednostňované v partnerství

(například hodnoty spojené s chodem domácnosti, péčí o dítě a finančním zajištěním rodiny). Otázky se zaměřují nejen na obecné charakteristiky hodnot, které ženy preferují. Samotné preference a reálně vzniklá partnerství se mohou lišit – nemusí být naplněna očekávání jedince, který například musí v konečném důsledku ze svých nároků slevit. Důležité by tedy bylo zjištění, zda současní partneři zmíněné preference a charakteristiky naplňují. Zaměřuji se také na otázku, z jakého důvodu ženy rozhodly nezaložit rodinu s dřívějšími partnery a jaké vlivy je vedly k založení rodiny s partnerem současným.

Ráda bych také zohlednila vliv prostředí, ve kterém si ženy partnery vybírají. V teoretickém kontextu je zmíněna rozdílnost míst, na kterých dochází k interakci, a tak možnému setkání potencionálních partnerů. Snažila jsem se tak zjistit, zda - popřípadě jak - se liší místa preferovaná pro hledání partnera mezi vzdělanostními skupinami. Zajímá mne nejen preference místa výběru, ale zároveň konkrétní místa, kde se ženy seznámily s bývalými a také současnými partnery.

3.2 Metodologie

Pro svůj výzkum jsem použila techniky zakotvené teorie. Zakotvenou teorií chápeme strategii výzkumu a metodu analýzy dat. Jejím cílem je navržení teorie v oblasti, na kterou je výzkumník zaměřen. Název koresponduje s tím, že teorie je zakotvena v datech, která jsou získávána během výzkumu [Hendl 2005].

3.2.1 Výzkumný vzorek

Původním myšlenou bylo zaměřit se na muže i ženy a zkoumat jejich názory na výběr partnera/ky. V tomto ohledu jsem bohužel jako výzkumnice selhala. Nepodařilo se mi sehnat žádného muže, který by splňoval požadavky pro výzkum a zároveň by byl ochotný se mnou

diskutovat dané téma. Důvodem může být možnost neochoty bavit se o tomto tématu se mnou, jako ženou. Na tuto otázku se mi však nepodařilo zjistit odpověď, neboť komunikace s informátory při jejich shánění probíhala bezvýhradně přes e-mail, a tak jsem neměla přílišnou možnost se jich blíže zeptat. Muži vzkazovali pouze to, že nemají čas, popřípadě se nechtějí zúčastnit. V některých případech docházelo i k neochotě ze strany žen, které sami svého partnera z výzkumu vyloučily tvrzením, že partner by byl neochotný spolupracovat.

Ve výsledku jsem tedy byla nucena zaměřit se pouze na ženy. Výběr těchto žen byl uskutečněn z párů, které se rozhodly založit rodinu, neboli takových párů, které spolu počaly alespoň jedno dítě a zároveň spolu žijí. Pro výzkum by bylo vhodné, aby žena měla v předchozí době alespoň jeden vážnější vztah s jinou osobou – to se však ve všech případech nepovedlo. Myslím si, že věk partnerů nemusí být blíže specifikován, přesto jsem vybírala informátorky ve věkovém rozmezí zhruba 25-50 let. Domnívám se, že v rámci této věkové kategorie mohou být splněny výše zmíněné požadavky. Dalším kritériem pro výběr informátorek bylo vzdělání. V tomto ohledu jsem se zaměřila na tři vzdělanostní skupiny, a to vyučené bez maturity středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané.

3.2.2 Metody sběru dat

Sběr dat proběhl pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Pokud byly při analýze objeveny nezodpovězené otázky, byl rozhovor později doplněn. Bylo provedeno 9 rozhovorů, vždy 3 ženy z každé vzdělanostní skupiny.

V průběhu výzkumu jsem si vedla výzkumný deník a terénní poznámky. Deník sloužil sebereflexi během celého výzkumu a společně s poznámkami také při analýze dat.

3.2.3 Kontaktování informátorek a prostředí

Kontaktování mých informátorek probíhalo převážně přes e-mail, či sociální síť. V rámci e-mailu jsem vždy již upozornila na podmínky etických zásad sběru dat, především to, že poskytnuté informace jsou zcela anonymní. Pokud měla informátorka obavy z průběhu rozhovoru, poslala jsem jí předběžné okruhy otázek, kterých se rozhovor týkal. Byl vždy domluven konkrétní termín a místo, na kterém rozhovor proběhne. Všem informátorkám jsem dala možnost určit si místo rozhovoru tak, aby byl pro ně co nejpříjemnější. Většina z informátorek si vybrala pohodlí domova, s jednou z nich jsem rozhovor prováděla v jednom z pokojů penzionu, kde pracuje. Jedná se o klidné místo a během rozhovoru nedošlo k žádným problémům.

Rozhovory se ženami jsem prováděla bez přítomnosti jejich partnerů, aby nedocházelo k ovlivnění jejich výpovědí. Problém by v tomto ohledu mohl nastat především při otázkách týkajících se předchozích partnerů. Nejen že by informátorky nemusely být tak ochotny vypovídat o tomto tématu, ale mohlo by dojít i k jiným, eticky závažnějším problémům. Při několika rozhovorech byly přítomny děti informátorek. Ty rozhovor trochu narušovaly. Tímto problémem jsme však předem počítala, neboť většina informátorek byla na rodičovské dovolené. Rozhovory však nakonec nebyly příliš narušeny. Obávala jsem se spíše hluku v nahrávce diktafonu, ale i zde jsem později zjistila, že je vše v pořádku.

3.3 Techniky analýzy

Základem pro mou analýzu byly plné přepisy provedených rozhovorů doplněné o terénní poznámky a také terénní deník. Na začátku analýzy jsem pročetla jednotlivé rozhovory společně s poznámkami a pokusila se o záznam prvních mem a kódů. Také jsem se nažila o

objevení některých důležitých témat, která byla informátorkami zmiňována. V další fázi jsem pracovala se softwarem ATLAS.ti, který mi usnadnil práci při kódování rozhovorů.

3.4 Zajištění kvality

Kvalitu výzkumu jsem se pokusila zajistit pomocí triangulace dat. Vlastní data mám pouze z rozhovorů. Proto jsem porovnávala jak jednotlivé rozhovory mezi sebou, tak rozhovory a výsledky s již provedenými výzkumy, které se týkají stejného tématu.

3.5 Etické aspekty

Jedná se o téma týkající se partnerských vztahů. Proto mohou být pro některé ženy otázky příliš osobní. Z tohoto důvodu byly informátorky vždy předem obeznámeny s cílem a účelem výzkumu a byl jim poskytnut slovní informovaný souhlas. Rozhovory byly vždy anonymní a informátorky dostaly možnost rozhovor ukončit, neodpovídat na jakékoli otázky a po přepsání rozhovorů dostaly možnost upravit či vyškrtnout jakoukoli z jejich výpovědí. Podmínkou bylo také anonymizování jejich jména a jiných jmen zmíněných během rozhovoru. Tato podmínka byla u všech informátorek splněna. I v rámci této práce jsou použita fiktivní jména. V několika případech došlo také k neochotě informátorek rozhovor nahrávat. Této podmínce jsem samozřejmě také vyhověla a nahrávku nahradila terénními poznámkami, se kterými již informátorka souhlasila.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

4.1 Ideální partner

První, na co bych se chtěla zaměřit, jsou představy, které mají ženy ve spojitosti s výběrem svého budoucího partnera. Tato kritéria bych shrnula do představy tzv. ideálního partnera. Jedná se o veškeré charakteristiky, které ženy upřednostňují, nebo naopak nevyhledávají, při výběru budoucího partnera. Při analýze jsem se zaměřila především na tři okruhy, které ženy u svého ideálu zmiňovaly. Jde o vzhled, charakterové vlastnosti a společné zájmy a v neposlední řadě péče o rodinu a její materiální zabezpečení.

Zdá se, že popis partnera je z velké míry ovlivněno uvažováním konkrétních žen, už zde se však ukazují i některé podobnosti v rámci vzdělanostních skupin. Objevují se také názory, které jsou charakteristické u všech žen, jako skupiny. Tímto názorem je například to, že ženy příliš nevěří v nalezení ideálního partnera. Poukazují na to, že při výběru partnera se vždy z nějakých charakteristik musí slevit. Jedná se o dosažení určitého kompromisu a vyzdvižení toho, co je u partnera opravdu důležité. Jako univerzální se jeví názor, že vzhled není příliš důležitým a existuje zde určitá tolerance z tohoto požadavku slevit. Podporou je i tvrzení, že současný partner většiny informátorek se vzhledově neshoduje s ideálem, který si dříve vytyčily.

Neexistuje [ideální partner], člověk se musí smířit aspoň s nějakým kompromisem trochu a říct si, co je prostě důležitý a co ne... já v podstatě nemůžu ani říct, že jsme spokojená teď (Jana, 32 let, VŠ).

Ostatní názory se již do jisté míry liší, a to právě i mezi jednotlivými vzdělanostními skupinami. Charakteristické pro ženy vyučené je, že větší míru důležitosti připisují schopnosti zajištění rodiny, či schopnost se o rodinu postarat. Hanka (50 let, vyučená) tyto vlastnosti vyzdvihovala přímo, ostatní se k tomuto názoru vztahovaly spíše nepřímými náznaky.

Poukazují na to, že důležitou vlastností muže je „obliba vlastní práce“. Primárně však ženy zmiňovaly, že důležité u partnera je také prvotní zalíbení či citová náklonnost. Jedná se o vlastnosti, které jsou charakteristické pro výběr partnera v dnešní individualizované době. [Beck 2011].

V tomto ohledu se ženy shodují i se ženami středoškolsky a vysokoškolsky vzdělanými. Ty jako jedny z prvních charakteristik vždy zmiňují zalíbení, schopnost komunikace a společné zájmy. Dochází ke zdůraznění důležitosti existence citové náklonnosti v rámci vztahu. U středoškolsky vzdělaných žen se však také do jisté míry objevovala schopnost zajištění rodiny. Vždy se však jednalo pouze o nepřímý náznak. Při konkrétních otázkách, týkajících se zajištění rodiny, se ženy vztahují k názoru, že tato charakteristika není jednou z nejdůležitějších. Důležité pro ně je, aby muž pracoval.

Protože ty city tam bejt musí podle mě. A jako nevím no, nebylo to pro mě důležitý [materiální zabezpečení]. Tak samozřejmě je důležitý, aby to nebyl nějaký flákač jo? (Eva 25 let, SŠ)

Vysokoškolsky vzdělané ženy také poukazují na důležitost citového spříznění s partnerem. I zde se všechny ženy vymezují vůči vzhledu partnera. Naopak jsou vyzdvihovány charakteristiky, jako je názorová blízkost, schopnost komunikace, umění společného trávení času či charakterové vlastnosti partnera, jako je například tolerance či také důvěra ve vztahu. Ani u jedné z nich není kladen důraz na materiální stránku. Toto jednání u žen má však rozdílné důvody. Jana (32 let, VŠ) a Kateřina (30 let, VŠ) zmiňují, že vlastní práce jim přináší dostatečný příjem pro uživení sama sebe, popřípadě svých dětí. Ženy se nebrání ani myšlence, že mužovy příjmy budou nižší než příjmy vlastní. V tomto ohledu je u nich důležitá pouze snaha muže a jeho ochota pracovat.

Já vim, že já mám hodně dobrou práci a že se uživit dokážu...a i to dítě. Neříkám, že bych byla ochotná žít toho chlapa celý život. Ale vzhledem

k tomu, že prostě vím, že on si umí prostě něco vydělat v práci, tak tohle pro mě není úplně důležitý (Jana, 32 let, VŠ).

Druhý důvod zmínila pouze Marie (48 let). Poukazuje na to, že při výběru partnera nebrala příliš v potaz schopnost muže rodinu zajistit. Sama se v tomto případě odkazuje na vliv rodičů, tedy na socializační vlivy v rámci výchovy. Tvrdí, že rodiče pocházejí z nižší třídy. Výchova byla vedena směrem k jiným důležitým vlastnostem, než je materiální zabezpečení. Vyzdvihovány jsou hodnoty jako skromnost, slušnost či poctivost. Tyto charakteristiky požaduje také od partnera. Důraz na skromnost skrze socializaci rodičů tedy vede k tomu, že informátorka nepovažuje materiální zajištění partnerem za příliš důležitou charakteristiku. Důvod však může být stejný, jako v prvních dvou případech vysokoškolsky vzdělaných žen, neboli to, že žena je schopna rodinu uživit sama.

V otázce ideálního partnera a výběru partnera se však také jeví jako důležitý vliv věku, ve kterém byl partner vybírán. Některé z žen, a to napříč vzdělanostními skupinami, poukazují na to, že jejich výběr partnera v mladém věku probíhal odlišně od situace, kdyby partnera volili v dnešní době. K této situaci se výstižně vyjadřuje Bára:

Tenkrát, před těma lety jsem takhle vůbec neuvažovala. Já bych dneska uvažovala jinak, je i jiná doba, ale tenkrát fakt upřímně ne. Brala jsem jen těžce ten vzhled ... když jsem byla mladá, tak absolutně něco jako materiálno mě opravdu nevzrušovalo, vzrušovalo mě akorát tělo, šlo o sex, tenkrát úplně jednoduše (Bára, 48 let, SŠ).

Jak již bylo řečeno, mnoho žen se vztahuje k myšlence, že vzhled partnera není ve vztahu důležitý. V mládí je však tato charakteristika vnímána jinak. Na otázku, proč ženy vstoupily do partnerství s daným člověkem, většina z nich odpovídala skrze charakteristiky partnera a také poukazovaly na fakt, že partner byl sympatický, či že došlo k zalíbení. V mladém věku se u informátorek projevuje důraz především na city a zamilovanost. Ne všechny ženy samy zmínily důležitost věku při

rozhodování o výběru partnera. Skutečnost však potvrzuje také to, že většina z informátorek je se svým partnerem od mládí a všechny z těchto žen důležitost citů zmiňují. Naopak ani jedna z nich v mládí nebrala v potaz například materiální zajištění rodiny.

Dneska spolu vychováváme dvou a půl letýho kluka, ale když jsme se seznamovali, tak prostě já jsem tohle neřešila, protože to pro nás nebylo důležité, prostě jsme oba byli mladý. Mě bavil ten čas strávenej s nim, měl super humor, fakt se mi líbil jo. Ta krása není důležitá, ale v těch devatenácti ji prostě vnímáš jinak, než když je ti třicet (Jana 32 let, VŠ).

4.2 Vlivy při výběru partnera

V souvislosti s teorií jsem se pokusila blíže zaměřit na některé společenské souvislosti, které mohou mít vliv při výběru partnera. Jedná se o vliv místa, vliv rodičů a výchovy, ale také vliv ze strany přítel a blízkých. Všechny se pokusím blíže popsat a určit, jakým způsobem hrají při výběru partnera roli.

4.2.1 Vliv bydliště a místa seznamování

Na začátku bych se chtěla věnovat bydlišti a místu seznámení, neboť zde všechna partnerství začínají. Často dochází k tomu, že se mladí lidé setkávají a seznamují na nejrůznějších veřejných místech. Jde například o restaurace, hospody nebo vinárny. Často se také stává, že někteří členi skupiny do tohoto prostředí přivedou někoho dalšího [Bedrnová 2001]. Většina z žen uvedla, že k seznamování docházelo právě na veřejných místech, jako jsou bary či restaurace. Ve většině případů se jednalo o situaci, kdy byli přítomni přátelé či známí žen. V mnoha případech se jednalo o spolužáky ze školy či kolegy z práce. Do jisté míry se tedy jedná o homogamní prostředí.

Bára (48 let, SŠ) původně tvrdila, že se nikdy nevyhýbala seznámení s mužem nižšího vzdělání. V průběhu rozhovoru si však

uvědomila, že k takovému seznámení pravděpodobně ani nemohlo dojít právě důsledkem navštěvovaných míst, která byla vzdělanostně homogamní.

I když čoveče máš pravdu, učňák tam nebyl, to bylo nějak podvědomě. Buď jsem na něj nenarazila, ale nikdy jsem nechodila s někým, kdo měl míň jak středoškolský vzdělání... Asi sem chodila do společnosti, kde tahle sorta lidí nebyla, jo? Jo, že sem si spíš vybírala tenkrát lepší podniky, takhle, abych to nějak řekla. Kam přišel někdo mně rovnej. Víš, že bych nešla třeba do hospody, šla jsem radši do Frantovejch [Františkovy lázně] do kavárny. Takže sem ani neměla tu příležitost. Ale že bych nějak vysloveně páchla po těch vysokoškolákách nebo po těch inteligentních, to ne! (Bára 48 let, SŠ)

Bára tak poukázala na skutečnost, že i veřejná místa mohou vykazovat odlišné charakteristiky a tím pádem mohou být tato místa odlišitelná podle toho, kdo je navštěvuje.

Vysokoškolsky vzdělané ženy poukazovali často na to, že k seznámení s potencionálním partnerem může dojít během sportovních aktivit. Bedrnová (2001) tvrdí, že jednou z vhodných možností, jak se seznámit s partnerem, je využití volného času a aktivit, které v tomto čase lidé vykonávají. Při těchto aktivitách může dojít také k prohloubení vztahů. Pro příklad můžeme právě sport. Jde o aktivity, v rámci kterých se objevuje větší skupina lidí v podobném věku. Tento prostor je tedy vhodný pro navazování kontaktů [Bedrnová 2001].

Informátorek jsem se také ptala na možnost seznámení ve škole či práci. Zajímavé je, že každá žena o těchto místech uvažuje jinak. Většina z nich se však shoduje na tom, že práce není vhodná pro seznámení s partnerem. Bára (48 let, SŠ) výše zmíněné dobře shrnuje a zároveň ukazuje zajímavý pohled na školu, jako místo k seznámení:

V práci, no nevím čoveče. Tam může bejt nějakej flirt mezi těma lidma, ale něco vážnějšího že by tam vzniklo to ne, tomu nevěřim. Spíš možná na vysokoškolský koleji, tam určitě. Ale na střední škole pochybuju, jo? Protože tam se to potom rozvrství. (Bára 48 let, SŠ)

Bára tak rozděluje možnosti seznámení na střední a vysoké škole. Střední škola je považována za místo, které nepropojuje lidi se stejnými zájmy. Bára tvrdí, že lidé se poté začnou nejen věnovat odlišným aktivitám, ale také často mění místo bydliště. Proto vztahy vzniklé na střední škole nepovažuje za udržitelné. Vysoká škola je považována naopak za jednotící místo. Směřuje jedním směrem nejen aktivity, které lidé budou v budoucnu vykonávat, ale také kariéru a tím do jisté míry určují i místo bydliště. Bára poukazuje na to, že lidé často zůstanou v místě, kde školu studovali. K tomuto názoru se přiklání i Jana (32 let, VŠ):

No tak ty vysokoškoláci, co ty školy studujou, tak už je jim prostě dvacet, potkají se ve škole a pak už jim to většinou asi vydrží. Voba sou na vysoký, tak je šance, že ji voba udělaj. Když se potkaj během toho studia, tak si myslim, že se můžou setkávat třeba v těch vysokoškolských klubech, můžou mít společný zájmy a tak. (Jana 32 let, VŠ)

Dalším specifickým místem seznámení, především v dnešní době, je internet. Dvě z informátorek mají se seznámením přes internet zkušenosti. Jedná se o Kateřinu (30 let, VŠ) a Kláru (34 let, vyučená). Zbylé informátorky často tvrdí, že vztahy „na dálku“ nejsou dobré.

Ne, prostě ti říkám ne! Nedojížděla bych, on by za mnou nedojížděl, prostě to nemá dlouhý trvání! (Bára 48 let, SŠ)

Podobným způsobem se vyjadřuje i Jana (32 let, SŠ):

Jo, seznámila sem se taky s klukem v Itálii, tak jsme si dlouho psali a takhle, ale to já nevím, myslim že to nemá moc smysl takhle na dálku. Že jeden se jako podle mě vždycky musí někam odstěhovat, jo? (Jana 32 let, SŠ)

Zdá se však, že seznámení prostřednictvím internetu dokázalo tuto bariéru překonat. Kateřina (30 let, VŠ) i Klára (34 let, vyučená) jsou v současnosti s partnerem, se kterým se nezmámily přes internet. Oba páry musely z počátku překonávat vzdálenost, neboť každý z páru bydlel

jinde. Nejednalo se o malé vzdálenosti. Bydliště Kláry partnera bylo vzdáleno zhruba 100 kilometrů, Kateřiny 300 kilometrů.

No tak my sme za sebou dojížděli, já nevim, vždycky sme se viděli o víkendu. Jako člověka to mrzelo, ale taky sem kolem sebe viděla spolužačky, kde oba byli z jednoho města a měli to stejně jak my, vidět se mohli až o víkendu. Prostě když chodí oba do školy v jinym městě, tak to dopadne stejně, jako u nás. Ale vydrželi sme to. Tedka jsme spolu a je všechno v pohodě. (Kateřina 30 let, VŠ)

Kateřina se na začátku vztahu obávala přístupu rodičů k tomuto vztahu. Nakonec se však ukázalo, že jejich přístup je v tomto ohledu bezproblémový. Klára (34 let, vyučená) se však setkala spíše s problémy ze strany rodičů i přítel. Tato situace je popsána v následující kapitole týkající se vlivu rodičů na výběr partnera.

4.2.2 Vliv rodičů na výběr partnera

Jak již bylo řečeno, vliv rodičů na výběr partnera můžeme rozdělit na přímý a nepřímý. V dnešní době je přímý vliv rodičů velmi omezen. To dokazují i rozhovory se ženami. Většina z nich poznamenává, že ze strany rodičů nikdy nedocházelo k nátlaku či k radám směřovaným k výběru partnera a pokud se tak někdy přece jen stalo, rady ve většině případů nebyly vyslyšeny.

Za přímý vliv můžeme také označit snahu svým potomkům partnera „dohodit“. Zde se určité náznaky již objevovaly, a to především u vyučených žen. Potencionální partneri byli vybíráni z okolí – jednalo se o muže známé ze sousedství, školy či prostředí práce ženy nebo jejich rodičů. Nikdy však nedošlo k naplnění takového partnerství. I v tomto ohledu ženy rady a přání svých rodičů ignorují. V jiných vzdělanostních skupinách se snahy tohoto typu téměř neobjevují. Jen Marie (48 let, VŠ) tvrdila, že rodiče doufali v partnerství s mužem, který bydlel v sousedství. Ani k naplnění tohoto partnerství však nakonec nedošlo.

Do přímého vlivu by se také dalo zařadit to, jakým způsobem rodiče partnery svých dětí vnímají. U Klárky (34 let, vyučená) se objevila připomínka, že matka z počátku nepřijímala partnera, jehož bydliště bylo od ženy více vzdáleno. Jednalo se zhruba 100 kilometrů. Je zde jistý důraz na lokálnost a snahu o udržení rodinných vazeb. Tuto skutečnost podporovali i přátelé ženy. Docházelo k nátlaku ze strany okolí tak, aby žena neopouštěla bydliště své matky. Yodanis (2006) poukazuje na to, že ženy z nižší třídy konstruují pozici ve společnosti vyzdvižením některých dílčích témat. Důraz na lokálnost a rodinné vazby je právě jedním z příkladů témat, pomocí kterých jsou pozice konstruovány [Yodanis 2006]. Podobně tomu tak může být v případě vyučených žen. Ukázalo se však, že žena tyto připomínky neakceptovala. Poukázala pouze na znepříjemnění situace právě důsledkem nátlaku. Helena (29 let, vyučená) podporuje tendenci vymezení se vůči lokálnosti. Zde jsem se však nedověděla, jaké stanovisko zastává širší rodina a okolí – nepodařilo se zjistit, zda k podobnému nátlaku nedocházelo i u ní.

Dále bych se ráda zaměřila na vliv nepřímý. Rodiče se mohou za pomoci výchovy a socializace pokusit o to, aby se jejich potomek identifikoval s vlastní skupinou [Mareš 2003]. Nejedná se tedy o udělování konkrétních rad, ale o hodnoty předávané v rámci socializace, které mohou výběr partnera ovlivnit. Nepřímý vliv rodičů se mi skrze rozhovory zjišťoval velmi těžko – jedinci nemohou znát všechny hodnoty a názory, které byly předány právě rodičem. Je problematické uchopit v rámci výzkumů dlouhotrvající vliv rodičů na výběr partnera [Jedlicka 1984]. Do jisté míry byl však v rozhovorech tento vliv patrný. Jeden z příkladů, který ovlivnil výběr partnera, byl řečen již v kapitole o ideálních představách žen. Marie (48 let, VŠ) byla sama schopna tento vliv určit a interpretovat. Hodnoty předávané skrze socializaci se staly hodnotami, které jsou požadovány i v partnerství. Tvrzení je doloženo i tím, že požadavky, které si Marie vymezila, byly naplněny i v rámci manželství.

Ukázalo se, že jednou z největších oblastí, kterou rodiče v partnerství podle žen ovlivňují, je pohled na chod domácnosti a rozdělení domácích prací. Nejedná se o vliv na výběr partnera jako takový, rozdílný pohled partnerů na tuto záležitost však může do určité míry ovlivnit pohodlí a soužití v rámci vztahu. Některé ženy zmiňují, že forma rozdělení domácích prací, která byla zavedena v domácnosti rodičů, se stala buď pozitivním, či negativním příkladem a vzorem pro fungování domácnosti vlastní. Pokud se partneři v názoru liší, jsou nuceni utvářet kompromisy.

No měla jsem [představy o chodu domácnosti] a myslím si, že je to strašně ovlivněný rodinou, ve který vyrůstáš. Že si prostě přenesesh ten model z dětství. U nás to bylo tak, že jsme se prostě střídali. Táta prostě neměl problém s tím, aby vyžehlil prádlo. Možná je to divný, ale mně to prostě přišlo jako standardní věc ... no a moje drahá polovička je z druhého modelu. No tak musíme dneska dělat taky nějaký kompromisy. (Jana 32 let, VŠ)

Predstavy som mala. Vlastne to bolo tak, že otec pracoval v bani, takže on prišiel dom a tím pro něj den skončil hej? No a mama chuděra jako doma, varenie a taketo věci a ja som trvala na tom, že keď jako budu mať priateľe, alebo manžielu, že takto to učiteľ nebudě. (Klára 34 let, vyučená)

Beck (2011) popisuje dnešní situaci mužů a žen. Ženy se emancipovaly ve veřejné sféře. Dosahují stejného vzdělání jako muži a uvědomují se svou situací. Žijí v očekávání, že rovnosti dosáhnou nejen na trhu práce, ale také v rodině [Beck 2011]. Pokud muži tato očekávání v partnerství nenaplní a nezapojí se do chodu domácnosti, může v partnerství docházet k problémům

V dalších případech se nepřímý vliv rodičů, který se dal identifikovat v rámci rozhovorů, týkal pouze drobných okolností při výběru partnera. Eva (25 let, SŠ) například uvedla, že touhu po věkově heterogamním partnerství ovlivnil s velkou pravděpodobností chybějící otec. Dalším příkladem je otec jako pozitivní vzor ve vnímání ideálního vzhledu partnera.

Obecně by se však dalo říci, že vliv rodičů není příliš rozdílný v mezi jednotlivými vzdělanostními skupinami. Jediným odlišným příkladem se mi zdá výše zmíněný důraz na lokální rodinné vztahy u ženy vyučené. Přesto všechno se však zdá, že rodiče již opravdu nemají schopnost výběr partnera ovlivnit. Pokud pomineme vliv socializace a předaných hodnot, jedinci nenechají rodiče svůj vlastní výběr ovlivnit. Do jisté míry může být výběr či soužití znepríjemněno právě vlivem rodičů. Ženy tvrdí, že většinu popudů ze strany rodičů neberou v potaz. Otázkou však je, do jaké míry dochází k uvědomění těchto vlivů.

4.2.3 Vliv přátel a okolí

Vliv přátel a vliv okolí jsem se rozhodla sloučit do jedné kapitoly, neboť se jejich charakteristiky podobají. Přímý vliv přátel na výběr partnera je stejně malý, jako přímý vliv rodičů. Stejně jako u rodičů ze strany přátel nedochází ke snaze podávat rady ohledně partnerských vztahů. Vliv je opět spíše nepřímý. V mnoha případech dochází k seznámení s potencionálním partnerem právě skrze okruhy přátele. Ti často pocházejí z homogamního prostředí, jako je například škola či práce.

Skrze známé či přátele jsou také ovlivněny i domněnky o potencionálním zniku partnerství. Příkladem je, že na základě dobrých zkušeností kamarádek Jana (32 let, VŠ) uvedla, že si dovede představit život ve věkově heterogamním partnerství. Názory a zkušenosti ostatních tedy mohou ovlivnit smýšlení jedince o svých možnostech a sobě samém.

Objevuje se ještě další nepřímý vliv přátel či okolí. Jedná se spíše o negativní vliv, a to zejména v názorech na heterogamní partnerství. Nemusí se jednat pouze o vzdělanostní heterogamii, ale také o heterogamii věkovou, která byla v rozhovorech zmíněna také. Ostatní druhy heterogamie nebyly diskutovány. Tento negativní vliv blíže popíšu

v následující kapitole, která se týká názorů na vzdělanostní homogamii a heterogamii.

4.3 Pohledy žen na vzdělání v rámci partnerství

V první řadě bych se pokusila popsat názory žen na důležitost vzdělání v rámci partnerství. Prakticky napříč všemi vzdělanostními skupinami se objevuje myšlenka, že vzdělání v rámci partnerství není důležitým faktorem. Přesto však většina z informátorek uvedla, že žije ve vzdělanostně homogamním partnerství. Pouze 3 z nich žijí ve vzdělanostně heterogamním partnerství. Jedná se o dvě ženy vysokoškolsky vzdělané, které žijí ve vzdělanostně hypogamním manželství. Poslední je žena vyučená, která žije v manželství s mužem středoškolsky vzdělaným. Z jejího pohledu se jde tedy o vzdělanostní hypergamii. Mezi středoškolsky vzdělanými informátorkami byly všechny ve vzdělanostně homogamním partnerství. Otázkou je, proč většina žen žije právě v homogamních partnerstvích a co vede ostatní k tomu, aby toto pravidlo „nedodržovali“?

Většina žen tedy vzdělání v partnerství nepovažuje za důležité. Poukazují i na to, že při seznamování jedinec není schopný vzdělání druhého hned identifikovat. Co však považují za důležité je inteligence, sociální inteligence či obecný přehled partnera. Zisk těchto předností podle nich není propojen s nutností vyššího vzdělání. Jedinec může být „chytrý“, aniž by navštěvoval střeni či vysokou školu. Většina ze středoškolsky i vysokoškolsky vzdělaných poukázala na to, že by byly schopné být ve vzdělanostně hypogamním partnerství. Některé ženy (Veronika 28 let, SŠ a Eva 25 let, SŠ) zmiňují i to, že některý z předchozích partnerů nižší vzdělání měl. Partnerství nakonec neskončilo kvůli problému se vzděláním, ale kvůli nedostatku či vyprchání citů. Středoškolsky vzdělané ženy se k vyššímu vzdělání mužů příliš nevyjadřovaly.

Vysokoškolsky vzdělané poukazují také na to, že úspěch heterogamních partnerství závisí také na schopnosti muže uznat fakt, že v dnešní době dochází ke zrovnoprávnění žen a k jejich úspěchu ve vzdělávacím systému i na trhu práce [Beck 2011]. Pokud by muž nebyl ochotný tento fakt přijmout, nebylo by možné harmonické soužití v takovém vztahu.

Vyučené ženy jsou v tomto ohledu trochu rozdílné. Všechny se prakticky shodují na tom, že vzdělanostně heterogamní partnerství - konkrétně hypergamie - není prakticky možné. Negativní vliv zde má nejen okolí, ale i partner. Poukazují na to, že partner či jeho známí mohou v určitých případech dávat najevo „opovržení“ nízkým vzděláním ženy.

No pre mňa by to určite nebola bariera [rozdílné vzdelání] něčo s takym, hej jako s druhu polovičku, ale jako oni by mi ručite dali najevo, jako že on je někdo a já som len vyučena. Jako dokonce v rodině máme takych kde je to citiť. Takže jako z mojej strany by to nebol problem, pretože človek bude inteligentni aj s tou školou, aj bez něj, to poznate hej? Ale s někym se da zabavať dobre a někedy je to až urážlive, človek to trochu vyventiluje už, jako že oni su na inej úrovni a prostě daju to vedieť no. ...a partnersky vzťah s takymto človekom, to učite nie. (Klára 34 let, vyučená)

Ženy si soužití v rámci takového partnerství nedovedou představit. Poukazují na to, že „chyba není na jejich straně“, ale právě na připomínkách o „nadřazenosti“ okolí. Nejedná se pouze o partnera, ale i o jeho přátele či rodinu. Hanka (50 let, vyučená) tvrdí, že heterogamní partnerství by nebylo možné, neboť by nebylo možno najít společná témata konverzace. Vyučené ženy nepředpokládají, že by konverzace s mužem vyššího vzdělání v rámci partnerství nebyla možná.

Vyučené ženy nejenže v některých případech spojují vyšší vzdělání s inteligencí, ale také se vůči takovým mužům vymezují. Vyšší vzdělání pojí s jistou pravděpodobností, že ony budou opovrhovány. Nejsou tedy otevřeny myšlence vzdělanostně hypergamního vztahu.

Podle názorů žen středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných se dá naopak předpokládat jistá otevřenost heterogamním svazkům, neboť vzdělání nepovažují za důležité, jako důležitou vyzdvihují pouze inteligenci a všeobecný přehled. U těchto žen nejspíš existují vyšší šance vzniku manželství s muži nižšího či vyššího vzdělání.

4.3.1 Vzdělanostně heterogamní páry

Po pochopení toho, proč vznikání páry vzdělanostně homogamní je důležité popsat také opačný příklad. Důležité je poukázat na to, z jakého důvodu mohou vnikat i páry heterogamní. Mezi informátorkami se objevily 3 ženy z takovýchto párů. Jejich příběhy se mi zdály zajímavé pro pochopení tohoto problému, a proto jsem se rozhodla jejich životy popsat podrobněji.

V prvním případě se jedná o Hanku (50 let, vyučená), která své manželství sdílí s mužem středoškolsky vzdělaným. Hanka při vstupu do partnerství neměla žádné problémy s přijetím faktu, že její partner má vyšší vzdělání než ona. Partnerství a pozdější manželství bylo harmonické. S postupem času se však začaly objevovat problémy zmíněné již výše. Hanka prošla zkušeností, kdy byl vůči jejímu nízkému vzdělání kladen odpor a postoje vůči ženě byly negativní.

...však to vidím s tím mojim. Ten má střední školu a myslí si, že spolkl všechnu moudrost světa. A ze mě často dělá blbce. (Hanka 50 let, vyučená)

Hanka tedy na základě osobních zkušeností z dlouholetého manželství poukazuje na to, že vzdělanostně heterogamní partnerství není ideální. Výhody partnerství však spatřuje v jiných aspektech, které do manželství muž přináší. Jedná se o dobré zajištění rodiny, a výchovu dětí. Jde jeden z důvodů, proč se partnerství nerozpadlo. Na straně muže i ženy existuje touha po společné výchově dětí. Vnímání partnerství je velmi ovlivněno právě dlouhým trváním vztahu. Na základě svých osobních zkušeností by žena podobné manželství již znovu neuzavřela.

Tyto zkušenosti však žena na začátku vztahu neměla, proto takové okolnosti nebrání vzniku heterogamních partnerství. Na počátku vztahu byly důležité především společné zájmy, témata konverzace a vzájemně sdílné city. Otázkou však je, zda všechna taková partnerství mohou vydržet. Negativní zkušenosti s okolím potvrzují i ostatní vyučené ženy, i přes to, že v podobném partnerství nežijí. Příklad jsme mohli vidět u Kláry (34 let, vyučená) v předchozí kapitole.

Dalšími příklady heterogamních partnerství jsou dvě ženy vysokoškolsky vzdělané. Jedná se o Janu (32 let) a Kateřinu (30 let). Jana a Kateřina uzavřely manželství s mužem méně vzdělaným. Jak bylo již popsáno, tyto ženy v rámci partnerství očekávají všeobecný přehled a inteligenci partnera. Tyto charakteristiky však nutně nepojí s dosaženým vzděláním. Z tohoto důvodu jsou ochotny vstoupit do vzdělanostně hypogamního svazku. Objevují se však snahy o vyrovnání partnerova vzdělání. V každém případě však byla iniciativa na jiné straně. Jana toužila po tom, aby manžel vzdělání doplnil a muž na její přání přistoupil.

No tak já jsem s chlapem, co má nižší vzdělání. No tak já mám vysokou školu, on měl výučák. Dokopala jsem ho a teď jsme ve stádiu, kdy nám v tom šuplíku leží maturitní vysvědčení. A dál šťourám (smích). (Jana, 32 let, VŠ)

Jana sama však poukazuje na to, že vzdělání je důležité pouze v otázce pracovního uplatnění.

Já si myslím, že nějaký věci jako sociální inteligence a všeobecně přeled ti ten vysokoškolskej diplom prostě nezaručí. Jo? Tak to buď v té hlavě máš srovnaný, nebo ne. Ale je fajn nějaký ten papír na to vzdělání mít, už jen proto, že se uplatníš v práci, protože nikde jinde ti to asi v životě nepomůže. (Jana, 32 let, VŠ)

V případě Kateřiny se snaha objevila na straně muže.

No on od začátku, co jsem spolu byli, tak pořád házel takový ty smutný voči, že na tu vejkšu prostě nechce. Zkusil to, ale nakonec to nějak nevyšlo. Jakoby já s tím jeho vzděláním nemám problém. Protože vedle sebe vidím člověka, kterej

kdyby chtěl, tak mě stejně vždycky svejma vědomostma setře (smích).
(Kateřina, 30 let, VŠ)

Možným vysvětlením snažení muže je ohrožení maskulinity. Obě ženy poukazují na to, že harmonické soužití ovlivňuje mužova ochota přiznat rovnost postavení žen a tolerance vyššího vzdělání ženy.

Vnímání okolím v těchto případech neovlivnilo samotný vznik partnerství jako takových. Do jisté míry však ovlivňuje harmonii těchto vztahů. Jana i Kateřina se potýkají s narážkami ze strany příbuzných či známých. Narážky se týkají právě vzdělání muže a jsou spojeny s nepříjemnými pocity.

U nás že to [rozdíl ve vzdělání] spíš vadilo trochu mně ... mně to trochu chvílema vadilo, ale jenom proto, když se mě někdo zeptal, tak mi to vadilo. Protože já vim, že mám vedle sebe chytrýho kluka. Ale pak přijde někdo a zeptá se tě na něj. Ty jim to řekneš a oni blbě koujaj že jo...bylo to takový nepříjemný, protože pak vidíš jako ty pohledy lidí. (Jana, 32 let, VŠ)

Dominantní společnost na pár, kde žena má vyšší postavení než muž, hledí negativně, neboť takový pár nabourává představu muže, jako živitele rodiny. I Marie (48 let, VŠ) trávila první část partnerství v heterogamním svazku. I ona se potýkala s podobnými narážkami ze strany okolí v době, kdy měl partner nižší vzdělání než ona.

4.4 Vliv věku na výběr partnera

Zdá se, že při výběru partnera má zásadní vliv věk, kdy si ženy partnery hledají. Jak bylo naznačeno výš, v mladém věku ženy na partnerství a hodnoty v rámci něj pohlížejí jinak, než v pokročilejším věku. Mezi hlavní kritéria výběru partnera v mladém věku je podle dotazovaných žen láska, porozumění a v některých případech i vzhled partnera. To je ve shodě s individualistickým pojetím vztahu. V době, kdy si ženy partnery vybírají, dochází také k tomu, že konečné vzdělání ženy ani muže není předem známé.

Katrňák (2010) zmiňuje, že výše dosaženého vzdělání se pojí s věkem. Lidé, kteří mají vyšší vzdělání, školu opouští ve vyšším věku. Jejich závislost na rodičích je delší, než u lidí méně vzdělaných a i jejich tranzice do životů dospělých lidí je proto odsunuta na pozdější dobu, než u lidí, kteří dosáhli vzdělání nižšího. Jedinci s nižším vzděláním mají více času na zapojení se na trhu práce, pořízení bytu či založení rodiny více času [Katrňák 2010]. Doba vstupu na pracovní trh či založení rodiny je tedy závislá na délce studia, neovlivňuje však dobu uzavírání vztahů. Mnoho informátorek potvrdilo, že v partnerství se současným manželem je již z mládí, například z doby, kdy navštěvovaly střední školu. Tato skutečnost může do jisté míry ovlivnit vznik vzdělanostně heterogamních párů. Výjimkou jsou v tomto ohledu ženy vyučené, které mají často vztah se svým současným partnerem až z pozdější doby - v době aktivního zapojení na trhu práce. Středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané informatory tedy vstupují do partnerství vedoucího k manželství dříve, než ženy vyučené. U těch docházelo k více „pokusům“ při výběru vhodného partnera. Vstup do manželství se tedy posunul na pozdější dobu.

5 ZÁVĚR

V závěru bych se chtěla věnovat tomu, jaké tedy existují rozdílnosti při výběru partnera mezi jednotlivými vzdělanostními skupinami. Dalo by se říci, že středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané ženy jsou v tomto ohledu dvěma skupinami, které si jsou v názorech velmi blízké. Vyučené ženy, se do jisté míry od předchozích dvou liší. Zdá se, že jednotlivé vlivy jsou u této skupiny silnější než u zbylých dvou.

U středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných žen neexistuje tak velký vliv ze strany rodičů či známých. Možných vysvětlení jejich výpovědí může být však to, že si nepřímý vliv neuvědomují. Vliv na vznik homogamních partnerství zde má především místo, na kterém se ženy seznamují. Ve většině případů se jedná o akce pořádané se skupinou přátel v rámci veřejných prostor. Názory žen poukazují také na to, že škola může být místem seznámení, a tak mohou vnikat vzdělanostně homogamní páry. Na rozdíl od vyučených se tyto dvě skupiny na počátku vztahu nebrání myšlence toho, že muž bude méně vzdělaný, než ony. U vysokoškolsky vzdělaných byly všechny ženy z počátku v heterogamním svazku. V průběhu času je však na pár vyvíjen nátlak ze strany okolí, a tak dochází ke snahám vyrovnat mužovo vzdělání za účelem vniku homogamního páru.

Vyučené ženy se v tomto ohledu liší. Ne všechny jsou ve vztahu se stejně vzdělaným partnerem, přesto však všechny odmítají myšlenku uzavření vzdělanostně hypergamního partnerství. Na rozdíl od středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných tedy nejsou příliš ochotné do těchto vztahů vstoupit již na začátku. Dochází k tomu na základě špatného vnímání okolí a zkušenostmi nabytými ze předchozích, či současných vztahů. Tyto ženy jsou také mnohem více ovlivněny rodiči a příbuznými, neboť je u nich kladem větší důraz na rodinné vazby.

Můžeme však říci, že prvkem, který do jisté míry překonává zmíněné bariéry, je individualismus dnešní doby. Přímý vliv nemá v dnešní době téměř žádnou roli, uplatňuje se pouze vliv nepřímý. A i ten je omezen myšlením a jednáním jednotlivců. Dalším prvkem, pomocí kterého může být omezen vliv některých bariér, je mládí. V mladém věku se většina žen rozhoduje na základě sympatií k danému člověku. Nejdůležitější roli při výběru partnera v mladém věku tedy hrají city a vzhled partnera. Na základě těchto charakteristik může dojít k uzavření heterogamních partnerství. Otázkou však zůstává, kolik takových partnerství přetrvá a kolik se jich v průběhu času rozpadne.

V rámci tohoto výzkumu jsem se zaměřovala pouze na ženy. Pokusila jsem se zjistit, jakým způsobem u nich dochází k výběru partnera a na základě čeho se rozhodují k uzavření manželství. Slabinou tohoto výzkumu je však to, že nepopisuje obě strany zmíněného procesu. Nezodpovězenou otázkou je tedy to, jak se k tomuto problému staví muži a jakým způsobem právě jejich myšlení a jednání ovlivňuje proces výběrového párování.

6 LITERATURA

Beck, Ulrich. 2008. *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich. 2011. *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Bedrnová, Eva. 2001. *Člověk hledá člověka*. Praha: Management Press.

Blossfeld, H. P. 2009. "Educational Assortative Marriage in Comparative Perspective". *Annual Review of Sociology* 35:513–530.

Blossfeld, Hans-Peter, a Sandra Buchholz. 2009. "Increasing Resource Inequality among Families in Modern Societies: The Mechanisms of Growing Educational Homogamy, Changes in the Division of Work in the Family and the Decline of the Male Breadwinner Model". *Journal of Comparative Family Studies* 40(4):603-616.

Bourdieu, Pierre. 1999. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

Démuthová, Slávka, Vladimír Blažek. 2007. „Od genu SRY přes psychické pohlavní rozdíly po rodové role“. Pp. 21-28 in Blažek, Vladimír, Ivo T. Budil. *Dědičnost, osobnost, společnost*. Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filosofická Západočeské univerzity.

Fialová, Ludmila, Alena Miltová, Jiří Ryba. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Fučík, Petr. 2006. „Věková homogamie českých sňatků 1920-2000“. *Sociologický časopis* 42(4): 719-739.

Giddens, Anthony. 1992. *The transformation of intimacy: love, sexuality and eroticism in modern societies*. Oxford: Polity Press.

Hamplová, Dana. 2006. „Láska, evoluce nebo neviditelná ruka sňatkového trhu?“. Pp. 38-45 in Hamplová, Dana, Patra Šalamounová, Gabriela Šamanová. *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Chorvát, Ivan. 2006. „Rodinné vztahy, vazby a perspektivy na pozadí procesu modernizace“. Pp. 38-45 in Hamplová, Dana, Patra Šalamounová, Gabriela Šamanová. *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Jedlicka, Davor. 1984. „Indirect Parental Influence on Mate Choice: A Test of the Psychoanalytic Theory.“ *Journal of Marriage and Family* 46(1): 65-70.

Kalmijn, Matthijs. 1991. „Status Homogamy in the United States.“ *American Journal of Sociology* 97 (3): 496-523.

Kalmijn, Matthijs. 1998. “Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends”. *Annual Review of Sociology* 24:395-421.

Katrňák, Tomáš. 2008. *Spříznění volbou? : homogamie a heterogamie manželských párů v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Katrňák, Tomáš, Václav Johanus. 2010. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých lidí v současné české společnosti*. Praha: Dokořán.

Mareš, Petr. 2003. „Sňatkový trh – koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin“. Pp. 75-95 in Potočný, Tomáš, Petr Mareš. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal.

Matoušek, Oldřich. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Možný, Ivo. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Možný, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. Praha: sociologické nakladatelství.

Rupnik, Jacques, Petr Matějů, Jiří Večerník. 1998. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia.

Singly, Francois de. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.

Smits, J., W. Ultee, a J. Lammers. 1998. “Educational homogamy in 65 countries: An explanation of differences in openness using country-level explanatory variables”. *American Sociological Review* 63:264–285.

Yodanis, Carrie. 2006. „A Place in Town: Doing Class in a Coffee Shop.“ *Journal of Contemporary Ethnography* 35(3):341-366.

7 RESUME

The main topic of this bachelor work is the process of mate selection. The first section describes the theoretical knowledge relating to the subject. The aim is a description the values and characteristics that woman prefer when choosing a partner. This work describes the possibility of educational homogamy or heterogamy partnership and seeks primarily to detect differences between various educational groups. The issue is accounted for using qualitative interviews. The analysis shows that between educational groups are indeed some differences appeal when choosing a partner. Different is not only the influence of parents or friends, bul also thinking of woman themselves. One important result is that apprentice woman are not willing to enter into educational heterogamy couples. Unlike these other two educational groups, that are the idea of educational heterogamy opened.